

بررسی پولشویی در مناطق آزاد تجاری ایران

جواد قنبری نژاد^۱، مهدی صالحی^۲، احمد پیفه^۳

چکیده

هدف: پژوهش حاضر بدنبال بررسی پولشویی در مناطق آزاد تجاری کشور ایران می باشد. به عبارتی این پژوهش بدنبال یافتن پاسخ به این سوال است جایگذاری، لایه چینی و یکپارچه سازی می تواند موجبات پولشویی را در مناطق آزاد تجاری کشور ایران فراهم کند یا خیر؟

روش (نمونه و ابزار): بدین منظور روش پژوهش بر اساس هدف، کاربردی و بر اساس روش، توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش کلیه کارمندان و متخصصان اداره گمرک و اداره امور مالیاتی مناطق آزاد تجاری می باشد که ۴۸۰ نفر کارمندان اداره مالیاتی مناطق آزاد تجاری و ۴۰۰ نفر هم کارمندان اداره گمرک به روش نمونه گیری کوکران به عنوان حجم نمونه انتخاب شده اند. در این پژوهش از آزمون های PLS برای بررسی تاثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته استفاده شده است.

یافته ها: نتایج تحقیق نشان داد که جایگذاری، لایه چینی و یکپارچه سازی در مناطق تجاری موجب پولشویی در این مناطق می شود. بدین معنا که طبق نتایج آزمون فرضیات مشخص شده است که بین جایگذاری، لایه چینی و یکپارچه سازی با پولشویی در مناطق آزاد تجاری کشور ایران رابطه مثبت و معناداری وجود داشته است.

نتیجه گیری: از آنجا که این تحقیق در کشور همچون ایران با شرایط اقتصادی - سیاسی خاص خود (تحریم های شدید اقتصادی توام با تورم بسیار شدید و هشت سال جنگ تحمیلی) صورت گرفته می تواند نتایج بسیار مفیدی را برای علاقه مندان به این حیطه به ارمغان آورده و همچنین به بهبود و توسعه قوانین مربوط به پولشویی در مناطق آزاد به قانون گذاران کمک نماید.

واژگان کلیدی: مناطق آزاد تجاری، پولشویی، جایگذاری، لایه چینی، یکپارچه سازی

طبقه بندی JEL: G28 , E42

۱-مقدمه و بیان مسئله

پولشویی به عنوان یک جرم اقتصادی، موجب اختلال در نظام اقتصادی جامعه شده و تأثیرات منفی چشمگیری بر رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها دارد. (اعلامیه عمومی اکتبر، ۲۰۱۸ گروه ویژه اقدام مالی^۴). تأثیرات و پیامدهایی همچون تضعیف بخش خصوصی، کاهش اعتماد به بازارهای مالی، کاهش درآمد دولت، توزیع نابرابر درآمد و خروج سرمایه از کشور موجب شده است تا کشورها در صدد مبارزه با این پدیده برآیند و با تدوین قوانین و برنامه هایی از وقوع این جرم پیش گیری نموده و یا در صورت وقوع، متخلفان را شناسایی کنند. در همین راستا و به منظور جلوگیری از پیامدهای منفی پولشویی، قانون مبارزه با پولشویی در تاریخ دوم بهمن ماه ۱۳۸۶ در کشور ایران به تصویب رسید و دستورالعمل "کشف معاملات و عملیات مشکوک و شیوه گزارش دهی در سازمان امور مالیاتی" در تاریخ ۱۳۸۸/۹/۱۴ به سازمان امور مالیاتی ابلاغ شد تا نظام مالیاتی این موضوع را در میان اهم برنامه های خود قرار داده و با برنامه ریزی قاعده مند در راستای جلوگیری از وقوع جرم و شناسایی متخلفان، بر مبارزه با این پدیده شوم همت گذارد.

بر اساس بررسی های انجام شده^۵، نظیر: کرور^۵ (۲۰۱۸)؛ ویکیز^۶ (۲۰۲۰)، پول شویی نیز از مشکلات و آسیب های مناطق آزاد تجاری است. استانداردهای ضد پول شویی در مناطق آزاد تجاری به روز نیست و در بردارنده کلیه مختصه آزاد تجاری نیست. قوانین زیادی در حوزه پول شویی وضع شده است اما این

^۱ گروه حسابداری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران. javad.82@gmail.com

^۲ گروه حسابداری، دانشکده علوم اداری و اقتصادی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران. (نویسنده مسئول). mehdi.salehi@um.ac.ir

^۳ گروه حسابداری، دانشکده مدیریت، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. pifeh@acc.usb.ac.ir

^۴ FATF

^۵ Korver

^۶ Weeks

قوانین در مناطق آزاد کاربردی نیست و مشکلات در این حوزه همچنان به قوت خود باقی است. همچنین بسیاری از قوانین وضع شده توسط دولت در این حوزه به روز نبوده است؛ طی سی سال گذشته مناطق آزاد تجاری رشد قابل توجهی داشته‌اند و این رشد مستلزم وضع قوانین سخت‌گیرانه در این حوزه است. در قوانین ضد پولشویی به فعالیت‌های غیرقانونی در حوزه مناطق آزاد پرداخته نشده است و یکی از چالش‌های اصلی مناطق آزاد تجاری توازن در ارتقاء کسب‌وکارهای قانونی است. قوانین گمرکی که در مناطق آزاد اعمال می‌شود نیز بسته به سیاست‌های هر کشور متفاوت است. بر اساس تعریف مناطق آزاد تجاری و هدف از تأسیس آن، معافیت کالاهای وارداتی از قوانین رایج کشور یکی از مشوق‌های مهم در این زمینه است. در این زمینه نیز سوءاستفاده‌هایی از قانون اتفاق می‌افتد که ناشی از عدم یکپارچه بودن قوانین است. کالاهایی که شامل معافیت گمرکی می‌شوند ممکن است دستخوش تغییراتی نظیر: مونتاژ، انتقال با کشتی، انبار کردن، بسته‌بندی دوباره و برچسب تقلبی زدن و انبار کردن جهت یافتن بازار قرار گیرند.

بازرسی کالاهایی که با کشتی وارد منطقه آزاد می‌شوند، از اولویت‌هاست و بایستی در این حوزه قوانینی سخت‌تر به منظور کنترل واردات کالاها و جلوگیری از پولشویی در این زمینه وضع گردد. با توجه به اینکه در مفاد قانون مالیات‌های ایران به منظور جذب سرمایه و توسعه صادرات در مناطق آزاد تجاری صنعتی، معافیت‌ها و مشوق‌های ویژه‌ای در پایه‌های مختلف مالیاتی مشخص شده است. این امر علاوه بر توسعه اقتصادی و صنعتی و سرمایه‌گذاری می‌تواند مسبب رفتارهای مالیاتی در این مناطق باشد و هزینه‌های اقتصادی و مالی بسیاری را به دولت تحمیل کند.

نظارت بر عملکرد مالی دولت و شناسایی عوامل کلیدی نظارت و ارزیابی در این بخش باعث توانایی دولت‌ها در اعمال و اجرای سیاست‌های مالی و اقتصادی و در نهایت توسعه اقتصادی و بهبود رفاه خواهد شد (امریایی و آذر، ۱۴۰۲: ۵۳).

همچنین مناطق آزاد نیز با توجه به شرایط آسان ثبت شرکت‌ها، جابجایی پول و ورود و خروج کالا که عمدتاً با هدف جذب سرمایه در این مناطق ایجاد شده است، بعنوان یکی از مهمترین بسترهای پولشویی بستر مناسبی برای سوء استفاده مجرمان و محلی مناسب برای تظهير درآمدهای نامشروع تبدیل شده است و خود پولشویی نیز از مصادیق فرار مالیاتی است که ماحصل عدم شفافیت اطلاعات اقتصادی و درآمدی افراد است؛ وجود معضلی به نام شرکت‌های صوری و کاغذی چندی است که گریبان‌گیر فعالان اقتصادی کل کشور شده است این شرکت‌ها ثبت‌شده، کد اقتصادی گرفته‌اند و رسماً وارد فعالیت می‌شوند. این شرکت‌ها وجود دارند اما اشخاص دیگری از آن‌ها منتفع می‌شوند. (موسی پور و یعقوب نژاد، ۱۴۰۲: ۱۶۵)

کشورهای در حال توسعه همچون ایران بیشتر در معرض فعالیت‌های پولشویی و فرار مالیاتی قرار دارند چرا که در این کشورها به دلیل عدم نظارت دولت‌ها، استفاده از روش‌های غیرقانونی آسان‌تر است. این مساله یکی از ضرورت‌های اصلی انجام تحقیق حاضر می‌باشد. از طرف دیگر، در گزارش بازل^۱ (۲۰۱۷) ایران به عنوان پر ریسک‌ترین کشور جهان از منظر پولشویی و تأمین مالی تروریست معرفی شده است. علاوه بر این، در بیانیه گروه ویژه اقدام مالی^۲ ایران و کره شمالی به عنوان پر ریسک‌ترین کشورهای جهان از منظر پولشویی و تأمین مالی تروریست بیان شده‌اند و همین امر پیامدهای وخیمی برای ایران به همراه داشته است: پیامدهایی نظیر تحریم‌های آمریکا، مشکلات نهادهای بانکی برای برقراری روابط تجاری با بانک‌های بین‌المللی و دسترسی به خطوط اعتباری برای تجارت‌های بین‌المللی. بر اساس اعلامیه عمومی اکتبر ۲۰۱۸ گروه ویژه اقدام مالی، ایران از سال ۲۰۱۶ گام‌های مهمی در راستای اصلاح ضعف‌های مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریست خود برداشته است. اما با این حال، از ضعف‌های قابل ملاحظه‌ای در محیط ضد پولشویی خود رنج می‌برد. کشور ایران موقعیت جغرافیایی، سیاسی، اقتصادی و ژئوپولیتیکی منحصر به خود را دارد. همسایگی با افغانستان به عنوان بزرگ‌ترین تولیدکننده مواد مخدر در جهان باعث شده است که ایران به یک جاده ترانزیت مواد مخدر از افغانستان به غرب تبدیل شود. به رغم تلاش‌های بسیار ایران در زمینه مبارزه با قاچاق مواد مخدر و صرف منابع بسیار در این مورد، عمده تریاک و هروئین افغانستان از طریق ایران به جهان منتقل می‌شود. (ساباتل^۳، ۲۰۱۱: ۳۱۴). در این راستا، ایران به عنوان ۱۰ کشور برتر در زمینه توقیف عمده مواد مخدر شامل تریاک، مرفین، هروئین، حشیش و شیشه در سال ۲۰۱۷ در جهان معرفی شده است. بنابراین، انتظار می‌رود که عمده وجوه غیرقانونی در ایران به قاچاق مواد مخدر مربوط باشد (دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد^۴، ۲۰۱۹).

از بُعد سیاسی، ایران دارای رتبه ۱۴۶ در شاخص درک فساد در سال ۲۰۱۹ بوده و این به معنی عدم شفافیت و بالا بودن فساد در این کشور می‌باشد (شفافیت بین‌المللی^۵، ۲۰۲۰). علاوه بر این، وجود مقامات متعدد در ایران باعث افزایش میزان فساد در این کشور شده است (هن‌تاو^۶، ۱۶۳: ۲۰۰۷).

¹ Basel

² FATF

³ Sabatelle

⁴ UNODC

⁵ Transparency International

بنابراین، انتظار می‌رود که میزان ارتشاء، اختلاس، سوءاستفاده از قدرت و دیگر مصادیق فساد در ارگان‌های دولتی در ایران بالا باشد. از طرف دیگر، از آنجایی که فسادهای بزرگ زمینه شکل‌گیری فسادهای کوچک را ایجاد می‌کنند (مشالی^۲، ۲۰۱۲: ۷۷۵). انتظار می‌رود که بخشی از وجوه غیرقانونی در ایران به قراردادهای شرکتی و فرار مالیاتی مربوط باشد. علاوه بر این، ایالات متحده آمریکا از سال ۱۹۷۹ تحریم‌های متنوعی بر ایران تحمیل نموده است و این تحریم‌ها به دلیل سیاست “فشار حداکثری” به اوج خود در سال ۲۰۱۸ رسید (بتمن‌قلیچ و هلمن^۳، ۲۰۱۸: ۵۱۹). بر اساس سیاست فشار حداکثری، تمامی معافیت‌های مربوط به واردات نفت خام ایران لغو شده و جرائم اضافی برای متحدان آمریکایی که با ایران تعامل داشته باشند وضع شده است (جهان‌بگلو، ۲۰۱۹). بنابراین، ایران مجبور به دور زدن این تحریم‌ها برای پیش‌برد راهبردهای خود می‌باشد و همین امر می‌تواند میزان پولشویی در ایران را افزایش دهد (هارمر^۴، ۲۰۱۲: ۷۷۵).

از بُعد اقتصادی، واحد بین‌المللی مواد مخدر ایالات متحده آمریکا بیان می‌کند که “ایران از اقتصاد غیررسمی بزرگی برخوردار است، اقتصادی مبتنی بر دور زدن تحریم‌ها، مالیات محدود، قاچاق فراوان، کنترل ارز و خارج شدن سرمایه از کشور” (واحد بین‌المللی مواد مخدر ایالات متحده آمریکا^۵، ۲۰۱۴). فرزانه‌گان (۲۰۱۳) معتقد است که تحریم‌های مالی و انرژی ایران اثر بالاهمیتی بر اقتصاد غیررسمی ایران داشته است. به گونه‌ای که خندان و نیلی (۲۰۱۴) مدعی هستند که اقتصاد غیررسمی ایران از ۱۶ درصد از تولید ناخالص داخلی در سال ۱۹۷۲ به ۲۲ درصد در سال ۲۰۰۸ افزایش یافته است.

از طرف دیگر، اقتصاد زیرزمینی ایران ۱۷ درصد از تولید ناخالص داخلی ایران را تشکیل داده و شکاف مالیاتی نیز در حدود ۲۲ درصد از مجموع درآمد مالیاتی این کشور می‌باشد (خواجوی و همکاران، ۲۰۱۱: ۶۵). در حقیقت، می‌توان گفت که ۲۵ تا ۴۰ درصد از اقتصاد ایران مربوط به فعالیت‌های زیرزمینی می‌شود (خواجه‌پور، ۲۰۰۹: ۹۳). علاوه بر این، فرار مالیاتی در ایران از سال ۱۹۷۱ افزایش یافته است (پتانلر و همکاران، ۲۰۱۱: ۸). همچنین، تجارت غیرقانونی و قاچاق بخش بزرگی از مجموع تجارت ایران را شامل می‌شود (فرزانه‌گان، ۲۰۱۳: ۱۳). بنابراین، فرار مالیاتی و تجارت غیرقانونی می‌تواند مهم‌ترین دلیل پولشویی در ایران قلمداد گردد. این در حالی است که قمار و مشروبات الکلی در ایران ممنوع بوده و هیچ بار و کازینویی در این کشور وجود ندارد. بنابراین، این روش رایج پولشویی در ایران مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. همچنین، ملایمینی و همکاران (۲۰۲۰) فساد سیاسیون و دولت، مواد مخدر و فرار مالیاتی را به عنوان اصلی‌ترین منابع پولشویی در ایران معرفی کرده‌اند.

اگر چه ایران از چارچوب مبارزه با پولشویی مناسبی برخوردار است (صالحی و ملایمینی، ۲۰۱۹: ۲۰؛ ملایمینی و همکاران، ۲۰۲۰) و دارای قوانین و مقررات مبارزه با پولشویی مناسبی منطبق بر توصیه‌های گروه ویژه اقدام مالی است، اما الزام اجرایی برای آن‌ها وجود ندارد. اما با این حال کشور ایران به عنوان پر ریسک‌ترین کشور دنیا در شاخص مبارزه با پولشویی بازل در سال ۲۰۱۷ معرفی شده بود (بازل، ۲۰۱۷). در همین راستا حبیب‌زاده (۲۰۱۶) معتقد است که جرم‌ها و مجازات‌های پولشویی در ایران بسیار کم و ضعیف هستند.

شرکت‌ها برای رشد و توسعه نیازمند منابع مالی هستند و تصمیم‌گیری در خصوص استفاده از منابع مختلف مالی و تعیین ساختار مطلوب سرمایه‌ها موجب حداکثر شدن ثروت سهامداران می‌شود، یکی از مهم‌ترین مسائلی است که مدیران با آن روبرو هستند (ستایش و ابراهیمی، ۱۴۰۰: ۵۳).

علاوه بر این، وی عدم نبود کنترل کافی از سوی بانک مرکزی، عدم همکاری‌های بین‌المللی، عدم کنترل بر معاملات ارزی و عدم وجود داده‌ها و گزارش‌های آماری مناسب را به عنوان ضعف‌های نظام مبارزه با پولشویی ایران مطرح می‌نماید.

همچنین تحقیقات مختلفی در ایران پیرامون پولشویی صورت گرفته است نظیر: صالحی و ملایمینی (۲۰۱۹) و ملایمینی و همکاران (۲۰۲۰) ساختار مبارزه با پولشویی بانک‌های ایرانی را مورد بررسی قرار داده و بیان می‌کنند که بانک‌های ایرانی از ساختار مبارزه با پولشویی مناسبی برخوردار هستند رحمدل (۲۰۱۸: ۳۱۴). میزان تطبیق قوانین و مقررات مبارزه با پولشویی ایران را با توصیه‌های گروه ویژه اقدام مالی بررسی نموده و بیان می‌کند که ایران از قوانین و مقررات مبارزه با پولشویی مناسبی برخوردار است. سهرابی و همکاران (۲۰۱۶) جرم پولشویی را در سیستم کیفری ایران بررسی نموده و نقاط ضعف و قوت این سیستم را در رویارویی با پولشویی بیان می‌نمایند. خوئینی و همکاران (۱۳۹۶) جرم‌انگاری پولشویی را مورد بررسی قرار داده و سابقه

¹ Hen-Tov

² Mashali

³ Batmanghelidj & Hellman

⁴ Harmer

⁵ INL

قانون گذاری را در رابطه با پولشویی بیان نموده‌اند. زرنشان و شجاعی نصرآبادی (۱۳۹۶) نیز جرم‌انگاری پولشویی به عنوان یک جرم مستقل از دیگر جرائم را ضروری می‌دانند. غلامی و پوربخش (۱۳۹۰) سیاست‌ها و رویه‌های مبارزه با پولشویی ایران را بررسی نموده و نواقص آن‌ها را تشریح کرده‌اند. یوسفی صادق‌لو و دانشجو (۱۳۹۵) نیز چالش‌ها و خلاءهای موجود در نظام مبارزه با پولشویی ایران را بررسی نموده و راه‌کارهایی برای خروج از این چالش‌ها و رفع نواقص مطرح می‌نمایند. اما تاکنون تحقیق به بررسی پولشویی در مناطق آزاد تجاری ایران نپرداخته است. از این رو تحقیق حاضر می‌تواند این خلا تحقیقاتی را نیز برطرف نماید. لذا در تحقیق حاضر با توجه به شرایط کشور ایران که در بالا ذکر شده است، ضروری دانستیم که عوامل موثر بر پولشویی در مناطق آزاد تجاری ایران را مورد بررسی قرار دهیم. از اینرو هدف اصلی تحقیق بررسی پولشویی در مناطق آزاد تجاری کشور ایران می‌باشد.

۲- سوالات و فرضیه های پژوهش

پولشویی فرآیند پیچیده، دراز مدت و گروهی است که به طور معمول در مقیاسی بزرگ انجام می‌شود و می‌تواند از محدوده جغرافیایی - سیاسی یک کشور فراتر برود (انجمن متخصصان خبره مبارزه با پولشویی^۱، ۲۰۲۰). بر اساس این فرآیند عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه با گذر از مراحل مختلف وارد نظام مالی و فعالیت‌های قانونی می‌شود و با پنهان ماندن منشأ غیر قانونی آن، ظاهری قانونی می‌یابد. به طور کلی فرآیند پولشویی دارای سه مرحله به صورت زیر است: (واندنزید، ۲۰۱۷:۳۴۱).

مرحله اول جایگذاری؛ تزریق پول‌های کثیف به سیستم پولی و مالی

در این مرحله عواید به دست آمده از فعالیت‌های بزهکاران با هدف تبدیل پول‌های کثیف از حالت نقدی به ابزارهای مالی (دارایی‌های) یا ابزارهای پولی (چک، حواله ...) وارد شبکه رسمی پولی و مالی می‌شود. این جایگذاری می‌تواند با تقسیم وجوه کلان به مبالغ کوچکتر که چندان حساسیت برانگیز نیست و سپرده‌گذاری آنها در بانک‌ها داخلی یا دیگر موسسات مالی رسمی و غیر رسمی انجام گیرد و یا برای سپرده‌گذاری در مؤسسات مالی خارجی به بیرون از مرزها انتقال داده شود و یا برای خرید کالاهای پر ارزش مانند آثار هنری، هواپیما، فلزات و سنگ‌های قیمتی به کار رود که پس از آن این کالاهای به وسیله چک یا حواله‌های بانکی مجدداً خریداری شود (اشنایدر^۲، ۲۰۱۰:۴۷۳).

مرحله دوم لایه چینی؛ جداسازی رابطه بین عواید غیر قانونی با مبدأ یا فعالیت‌های موجود آنها

این فرایند که به آن مرحله رد گم کردن هم می‌گویند، از طریق ایجاد و انباشت لایه‌های پیچیده‌ای از معاملات یا نقل و انتقال مالی چندگانه مالی با هدف مبهم ساختن فرایند حسابرسی و ناممکن کردن ردگیری مبدأ، صورت می‌گیرد. این مرحله می‌تواند شامل معاملاتی نظیر انتقال تلگرافی سپرده، تبدیل سپرده به اسناد پولی (اوراق بهادار، سهام سرمایه‌ای، چک‌های مسافرتی)، خرید مجدد کالاهای پر ارزش و اسناد پولی و سرمایه‌گذاری آنها در معاملات ملکی و مؤسسات قانونی به ویژه در صنایع تفریحی و جهانگردی باشد. شرکت‌های پوششی که معمولاً در بهشت‌های مالیاتی برون مرزی به ثبت می‌رسند، یک ابزار معمول در مرحله لایه‌بندی هستند. این شرکت‌ها که مدیران آنها اغلب وکلای محلی هستند از جانب موکلان امین ایفای نقش می‌کنند و مالکان ذی نفع را از طریق قوانین شدید رازداری بانکی و امتیاز وکیل موکل در پشت صحنه مجهول نگه می‌دارند (اعلامیه عمومی اکتبر، ۲۰۱۸).

مرحله سوم یکپارچه‌سازی؛ دادن ظاهر قانونی به ثروت حاصل از عواید غیر قانونی

در این مرحله وجوه انباشته در لایه‌های مختلف صرف خرید دارایی‌های تمیز و قانونی می‌شود و برای آشکار ساختن ثروت از طریق سرمایه‌گذاری در مصارف قانونی و مجاز در بخش رسمی اقتصاد؛ توضیحاتی به ظاهر قانونی درباره ریشه‌های آن - به گونه‌ای که شکی برانگیخته نشود- تدارک می‌شود. یکپارچه‌سازی (در هم آمیختن) می‌تواند شامل روش‌های متعدد مانند استفاده از شرکت‌های پوششی برای اعطای وام، یا سپرده‌گذاری در مؤسسات مالی خارجی به عنوان وثیقه تامین برای وام‌های داخلی باشد. تکنیک معمول دیگر، جعل حواله‌های دروغین بیش از حد یا کمتر از حد واقعی برای کالاهای فروخته شده - یا ظاهراً فروخته شده- به خارج از مرزها است (ملا ایمنی و همکاران، ۲۰۲۰). در همین راستا تحقیقاتی که پیرامون پولشویی صورت گرفته شامل موارد زیر است:

¹ ACAMS

² Schneider

آراسو و عبدالرحمن^۱ (۲۰۱۸) قوانین و مقررات مبارزه با پولشویی انگلستان و مالزی را از بعد مصادره عواید حاصل از پولشویی بررسی نموده‌اند. نورتون^۲ (۲۰۱۸) تغییرات صورت پذیرفته در قوانین و مقررات مبارزه با پولشویی انگلستان را نقد کرده و عدم دستیابی به تعریفی شفاف از "یک اقدام مشکوک" را برجسته نموده است. جاکوبی^۳ (۲۰۱۸) نظام مبارزه با پولشویی جهان را از نگاه راهبری امنیت^۴ بررسی نموده است. پُل^۵ (۲۰۱۸) اثربخشی سیاست‌های تعیین شده بر اساس توصیه‌های گروه ویژه اقدام مالی را بررسی نموده و عدم اثربخشی روش‌های گروه ویژه اقدام مالی و نیاز به روش‌های بهتر را پررنگ می‌نماید (اشنایدر و بارون^۶، ۲۰۱۹). اثربخشی مقررات مبارزه با پولشویی را تأیید نموده و بیان می‌کنند که این مقررات سبب افزایش بهای سازمان‌های جنایی شده و به تبع آن در کاهش پولشویی مثر ثمر بوده است. از آنجا که پولشویی در هر سه فاز صورت می‌گیرد، لذا در تحقیق حاضر نیز تاثیر هر سه فاز پولشویی را در مناطق آزاد تجاری ایران مورد بررسی و تحلیل قرار داده ایم. و فرضیات زیر را بر اساس آنچه مطرح گشته مورد ازمون قرار گرفته است:

فرضیه اول: جایگذاری بر فرایند پولشویی در مناطق آزاد تجاری تاثیر دارد.

فرضیه دوم: لایه‌چینی بر فرایند پولشویی در مناطق آزاد تجاری تاثیر دارد.

فرضیه سوم: یکپارچه‌سازی بر فرایند پولشویی در مناطق آزاد تجاری تاثیر دارد.

۳- روش شناسی

این تحقیق از نظر هدف و نوع، کاربردی بوده و مبتنی بر تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده به شیوه پیمایشی است. در این روش که به آن روش میدانی نیز گفته می‌شود محقق با حضور در سطح جامعه آماری و با ابزارهای مختلف از جمله پرسشنامه به جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات خواهد پرداخت. پژوهش پیمایشی برای بررسی توزیع ویژگی‌های جامعه آماری بکار می‌رود تا به بررسی وضعیت موجود پرداخته و رابطه میان رویدادها را کشف نماید. داده‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند تا مدل پژوهش تعیین شده، ارتباط بین متغیرها کشف گردیده و فرضیه‌های پژوهش آزمون گردند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها ابتدا داده‌های جمع‌آوری شده در نرم‌افزار اکسل وارد شده و سپس با استفاده از نرم‌افزارهای Stata 15 و SmartPLS 3 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. با استفاده از اطلاعات گردآوری شده و تجزیه و تحلیل آن‌ها، صحت و سقم فرضیات تحقیق آزمون گردیده و نتایج حاصله به کل جامعه آماری مورد نظر، تعمیم داده خواهد شد.

۱-۳- ابزار گردآوری اطلاعات و داده‌ها

اطلاعات مورد استفاده در این تحقیق به دودسته تقسیم می‌شوند. دسته اول؛ اطلاعات مرتبط با مبانی تئوریک و ادبیات تحقیق که بامطالعه منابع داخلی و خارجی فراهم شده و دسته دوم؛ اطلاعاتی است که از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده است. پرسشنامه تحقیق حاضر بر اساس پرسشنامه تحقیق محقق ساخته می‌باشد و با توجه به زیاد بودن تعداد سؤالات و عدم تناسب برخی سؤالات با شرایط کشور ایران حذف شده‌اند. این پژوهش در سال ۱۳۹۹ انجام شده است. پرسشنامه محقق ساخته عوامل موثر بر پولشویی است. در این بخش پاسخگویان با دو قسمت برای پاسخ روبه‌رو هستند. با پاسخ به قسمت اول سؤالات مشخص می‌شود که این عامل با توجه به تجربه حرفه‌ای پاسخگو در حال حاضر در اداره امور مالیاتی مناطق آزاد ایران وجود دارد یا خیر و پاسخ قسمت دوم سؤالات، میزان اهمیت (بسیار زیاد، زیاد، متوسط، کم و بسیار کم) این عامل را از دیدگاه پاسخگویان بیان می‌کند. روایی پرسشنامه بر اساس نظر صاحب‌نظران و پایایی آن بر اساس "آلفای کرونباخ" مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

۲-۳- جامعه و نمونه تحقیق

¹ Aurasu and Abdul Rahman

² Norton

³ Jakobi

⁴ Security Governance

⁵ Pol

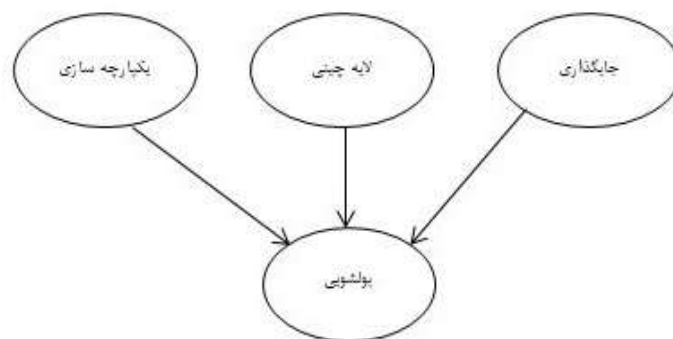
⁶ Schneider & Barone

جامعه آماری این پژوهش کلیه کارمندان و متخصصان اداره گمرک و اداره امور مالیاتی مناطق آزاد تجاری می باشد که ۴۸۰ نفر کارمندان اداره مالیاتی مناطق آزاد تجاری می باشند و ۴۰۰ نفر هم کارمندان اداره گمرک می باشند.

۳-۳- متغیر های تحقیق

متغیر های بکار رفته در تحقیق حاضر سوالاتی است که در پرسشنامه پژوهش حاضر پیرامون پولشویی مطرح شده است، که سوالات آن بصورت بلی و خیر می باشد.

۳-۴- مدل پژوهش

شکل ۱

چون این پژوهش و نتایج حاصل از آن در رابطه با اطلاع رسانی مدیریتی و شناسایی رفتار توأم با پولشویی در مناطق آزاد کشور است و مشکلات و موانع آن را مورد بررسی قرار می دهد، سازمان ها و نهادهایی که با این مقوله مرتبط هستند می توانند از آن استفاده کنند.

۴- یافته ها

روش نمونه گیری پژوهش پیش رو بر اساس کوکران^۱ و جدول مورگان^۲ بوده در نهایت از کارمندان ادارات امور مالیاتی و گمرک شاغل در مناطق آزاد ۲۱۹ پرسشنامه پولشویی پاسخ داده شده است. جدول ۱ فراوانی داده های جمعیت شناختی پرسشنامه پولشویی را به تصویر کشانده است. با توجه به پرسشنامه پولشویی، اکثر پاسخ دهندگان مرد هستند. بیشتر آنان بین ۳۰ تا ۳۹ سال سن دارند. بیشترین گروه دارای تحصیلات کارشناسی با سابقه خدمتی بالاتر از ۱۵ سال هستند.

جدول ۱- فراوانی داده های جمعیت شناختی پولشویی

جنسیت:	تعداد	درصد
مرد	۱۶۲	۷۴
زن	۵۷	۲۶
سن:		
۲۰-۲۹ سال	۴۴	۲۰
۳۰-۳۹ سال	۵۹	۲۷
۴۰-۴۹ سال	۸۸	۴۰
بالاتر از ۵۰ سال	۲۸	۱۳
میزان تحصیلات:		

^۱ William Cochran

^۲ Daryl Morgan

کاردانی و کمتر	۰	۰
کارشناسی	۱۰۷	۴۹
کارشناسی ارشد	۹۴	۴۳
دکتری	۱۸	۸
سابقه خدمتی:		
کمتر از ۵ سال	۴۴	۲۰
۵-۱۰ سال	۲۲	۱۰
۱۰-۱۵ سال	۹۵	۴۳
بیشتر از ۱۵ سال	۵۸	۲۷

منبع: یافته های پژوهشگر

در جدول ۲ آمار توصیفی داده‌های مربوط به فرار مالیاتی به نمایش درآمده است. برای پاسخ به ۲۶ پرسش این بخش نیز، دو گزینه بلی و خیر در نظر گرفته شده است. همان‌طور که در جدول ۲ نیز نشان داده شده است، در اکثر سوالات مطرح شده، پاسخ‌دهندگان گزینه بلی را انتخاب کرده‌اند. از آنجا که سوالات مربوط به مقررات وضع شده در خصوص فرار مالیاتی می‌باشد، لذا انتخاب گزینه بلی به معنی اثربخشی این موارد بر موضوع فرار مالیاتی است.

جدول ۲- فراوانی داده‌های مربوط به پولشویی

ردیف	سوال	بلی	خیر
۱	آیا در سال مالی گذشته مقررات داخلی مکتوبی در خصوص انعکاس و اعلام بلافاصله تغییرات مربوط به پولشویی وجود داشته است؟		
	تعداد	۱۵۲	۶۷
	درصد	۶۹	۳۱
۲	آیا رویه های پذیرفته شده در موسسه شما اجازه می دهد موسسه شما نقل وانتقالات وجوهی که در رابطه آن اسناد و مدارک معتبر وجود ندارد داشته باشین؟		
	تعداد	۱۸۹	۳۰
	درصد	۸۶	۱۴
۳	آیا رویه های پذیرفته شده در موسسه شما اجازه می دهد موسسه شما نقل وانتقالات که دارای مبالغ هنگفت می باشد (علی رغم انجام شناسایی کامل مشتری و مشخص بودن هویت) از مرکز استعلام و گزارش کنین؟		
	تعداد	۱۵۹	۶۰
	درصد	۷۳	۲۷
۴	آیا رویه های پذیرفته شده در موسسه شما نقل وانتقالات انجام شده توسط اشخاصی که دارای آنها به علت روابط مشکوک با تأمین کنندگان مالی تروریسم یا جرایم سازمان یافته، مسدود شده است را مورد بررسی قرار می دهد؟		
	تعداد	۱۴۴	۷۵
	درصد	۶۶	۳۴
۵	آیا موسسه شما دارای یک بایگانی اطلاعاتی در مورد نقل وانتقالات پیچیده غیرمعمول است (شامل گزارش نقل وانتقالات مشکوک، نقل وانتقالات رقم بالا و نقل وانتقالاتی که هدف اقتصادی و قانونی مشخصی ندارند)؟		
	تعداد	۱۴۵	۷۴
	درصد	۶۶	۳۴
۶	آیا واحدهای عملیاتی موسسه شما دارای دستورالعملی در خصوص رویه های مبارزه با پولشویی/ تأمین مالی تروریسم از جمله آموزش هستند؟		
	تعداد	۱۳۷	۸۲
	درصد	۶۳	۳۷
۷	آیا موسسه شما در زمان درخواست مشتری مبنی بر ترخیص کالا مدارک مربوط به خرید کالای وارداتی و نوع ارز دریافتی را مورد بررسی قرار می دهد؟		
	تعداد	۱۷۵	۴۴
	درصد	۸۰	۲۰

۸	آیا موسسه شما در زمان درخواست مشتری مبنی بر ترخیص کالا مجوزهای مربوط به اداره بازرگانی را مورد بررسی قرار می دهد؟		
	تعداد	۱۵۲	۶۷
	درصد	۶۹	۳۱
۹	آیا تمامی کارکنان اداره گمرک آموزش های لازم در رابطه با پولشویی را گذرانده اند؟		
	تعداد	۱۳۸	۸۱
	درصد	۶۳	۳۷
۱۰	آیا موسسه شما نقل انتقال مبالغ با پول های الکترونیکی از خارج کشور در زمان ترخیص کالا را در قالب گزارشی جدا به سازمان بازرسی ارائه می کند؟		
	تعداد	۱۴۵	۷۴
	درصد	۶۶	۳۴
۱۱	آیا رویه های در سازمان شما ابلاغ شده است که ترخیص کالاهای خاص که نیاز کشور نمی باشند را در قالب گزارشی به سازمان بازرسی کشور اطلاع رسانی کنید؟		
	تعداد	۱۶۰	۵۹
	درصد	۷۳	۲۷
۱۲	آیا اشخاصی مشمول استفاده از خدمات گمرک مبنی در ترخیص کالا هستند در هر ماه به سازمان شمار ارائه میشود؟		
	تعداد	۱۳۷	۸۲
	درصد	۶۳	۳۷
۱۳	آیا آیین نامه و قوانین برای شناسایی اشخاص مشکوک به تروریسم و پولشویی به شما ارائه می شود؟		
	تعداد	۲۰۵	۱۴
	درصد	۹۴	۶
۱۴	آیا با افزایش پولشویی و تامین مالی تروریسم قوانین و آیین نامه های زیادی برای جلوگیری از آن به شما ابلاغ می شود؟		
	تعداد	۱۷۵	۴۴
	درصد	۸۰	۲۰
۱۵	آیا در اختیار سازمان شما سامانه هایی برای شناسایی تراکنش های غیرمجاز هنگام ترخیص کالا ارائه شده است؟		
	تعداد	۱۶۰	۵۹
	درصد	۷۳	۲۷
۱۶	در صورت مخدوش بودن و یا وجود ابهام در خصوص اصالت مدارک شناسایی ارایه شده توسط مشتری، آیا متصدیان شناسایی اولیه، با تحقیق از سایر پایگاه های ذی ربط و اخذ مدارک معتبر طبق مقررات این دستورالعمل و یا استعلام از مراجع ذی ربط، نسبت به رفع ابهام اقدام نموده اند؟ آیا در صورت عدم رفع ابهام، موضوع به واحد مبارزه با پولشویی سازمان گزارش شده است؟		
	تعداد	۱۵۲	۶۷
	درصد	۶۹	۳۱
۱۷	آیا در صورت اطمینان از جعلی یا غیر واقعی بودن مشخصات، علاوه بر جلوگیری از ادامه خدمات، مراتب بلافاصله در همان روز کاری به واحد مبارزه با پولشویی سازمان گزارش شده است؟		
	تعداد	۱۶۷	۵۲
	درصد	۷۶	۲۴
۱۸	آیا در صورت مشاهده معاملات و عملیات مشکوک، تمامی کارکنان شاغل به استناد ماده ۲۵ آیین نامه بدون اطلاع مشتری در اسرع وقت مراتب را به مسئول مبارزه با پولشویی خود منعکس نموده اند؟		
	تعداد	۱۱۰	۱۰۹
	درصد	۵۰	۵۰
۱۹	آیا در چارچوب مقررات مربوط رویه های قابل اتکایی جهت اقدامات مرتبط با کشف عملیات و معاملات مشکوک و گزارش دهی آن توسط کارکنان تدوین و پس از تایید واحد مبارزه با پولشویی سازمان طی بخشنامه ای به کلیه کارکنان ابلاغ شده است؟		
	تعداد	۱۱۰	۱۰۹
	درصد	۵۰	۵۰

۲۰	آیا واحد مبارزه با پولشویی مستقر در شرکت در حوزه مربوطه از اختیارات و دسترسی‌های کافی مانند دسترسی به پرونده اطلاعاتی مشتریان، سوابق معاملاتی و مالی آنان برخوردار بوده و در بررسی، اظهار نظر و ارسال گزارش استقلال داشته‌اند؟		
	تعداد	۱۰۴	۱۱۵
	درصد	۴۷	۵۳
۲۱	آیا مسئولین مبارزه با پولشویی با بررسی روزانه سامانه جمع‌آوری گزارش معاملات مشکوک، نسبت به پاسخگویی به استعلامات مندرج در آن در همان روز کاری اقدام و اطلاعات مورد نیاز را در قالب تعیین شده و از طریق سامانه مذکور ارسال نموده‌اند؟		
	تعداد	۱۱۶	۱۰۳
	درصد	۵۳	۴۷
۲۲	آیا نرم‌افزارها و برنامه‌های مربوط به ارائه خدمات مجهز به امکاناتی از قبیل شناسایی و نشان‌دار کردن اشخاص تحت مراقبت و اعلام هشدار بوده و قابلیت تهیه و ارسال گزارش‌های مورد نیاز به واحد اطلاعات مالی را دارند؟		
	تعداد	۱۱۰	۱۰۹
	درصد	۵۰	۵۰
۲۳	آیا نرم‌افزارها و برنامه‌های مربوط به ارائه خدمات به نحوی تنظیم گردیده که ارایه کلیه خدمات به اشخاص مظنون صرفاً در چارچوب تعیین شده توسط واحد اطلاعات مالی انجام پذیرد؟		
	تعداد	۱۰۸	۱۱۱
	درصد	۴۹	۵۱
۲۴	آیا عملیات اشخاص مظنون حسب نظر واحد اطلاعات مالی تحت نظر قرار گرفته و مراتب به نحو مقتضی به واحد مبارزه با پولشویی سازمان منعکس شده است؟		
	تعداد	۱۱۶	۱۰۳
	درصد	۵۳	۴۷
۲۵	آیا شناسایی اولیه مشتری به صورت الکترونیکی و با استفاده از گواهی‌های امضای دیجیتال و یا سایر ابزارهای شناسایی مورد تأیید سازمان و شناسایی کامل با ارسال اسناد و مدارک لازم صورت گرفته است؟		
	تعداد	۱۰۳	۱۱۶
	درصد	۴۷	۵۳
۲۶	آیا رویه‌های پذیرفته شده توسط موسسه شما اجازه می‌دهد که شما به اطلاعات ثبت و بایگانی شده دسترسی داشته باشید؟		
	تعداد	۱۰۴	۱۱۵
	درصد	۴۷	۵۳
۲۷	آیا اسناد مربوط به کالاهای در گمرک انجام شده توسط مشتری، برای مدت حداقل پنج سال بعد از اجرای آن نگهداری می‌شود؟		
	تعداد	۱۱۳	۱۰۶
	درصد	۵۲	۴۸
۲۸	پیش از اینکه موسسه شما یک حساب برای یک فرد حقیقی گشایش کند، آیا از او درخواست می‌شود که مدرک شناسایی رسمی و معتبر عکس دار ارایه دهد؟		
	تعداد	۱۹۸	۲۱
	درصد	۹۰	۱۰
۲۹	پیش از اینکه موسسه شما یک حساب برای یک شخص حقوقی گشایش کند، از آن درخواست می‌شود که نسخه اصلی و معتبر یا تصویر گواهی از مرجع قانونی ثبت رسمی نام شرکت ها، همچنین مدارک شناسایی و اختیارات افرادی که به نام شرکت عمل می‌کنند را ارایه دهد؟		
	تعداد	۱۹۵	۳۴
	درصد	۸۹	۱۱
۳۰	معاملات یا عملیات مالی که اقامتگاه قانونی هریک از طرفین در مناطق پرخطر (از نظر پولشویی) واقع شده است. فهرست این مناطق توسط شورا مشخص می‌شود؟		
	تعداد	۱۹۶	۳۳
	درصد	۸۹	۱۱

۳۱	آیا اشخاص مشمول هویت و مشخصات ابرازی از سوی ارباب رجوع و نماینده وی (ولی، وصی، قیم و وکیل) و در صورت لزوم ذی نفع را از طریق تطبیق با اسناد معتبر و برابر ضوابط ابلاغی شورا شناسایی و احراز نموده اند؟	
	تعداد	۱۹۷
	درصد	۹۰

منبع: یافته های پژوهشگر

قبل از بررسی فرضیه های تحقیق روایی و پایایی پرسشنامه های تحقیق مورد بررسی قرار می گیرد. وقتی شواهد کافی مبنی بر روایی و پایایی پرسشنامه ها به دست آید، می توان فرضیه های پژوهش را ارزیابی کرد. با توجه به جدول ۳ مقدار میانگین واریانس^۱ برای متغیرهای مدل بالاتر از ۰/۵ است و لذا می توان گفت که روایی همگرایی مدل اندازه گیری از شاخص اشتراک^۲ استفاده شد.

جدول ۳- یافته های پایایی و روایی پژوهش

پرسشنامه	آلفای کرونباخ	ضریب پایایی مرکب	میانگین واریانس
پولشویی	۰/۸۶۴	۰/۹۱۳	۰/۶۳۷

منبع: یافته های پژوهشگر

به منظور سنجش نیکویی برازش پژوهش حاضر از دو شاخص استفاده شده است که نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده است. می توان استنباط کرد که برازش مدل برای داده های پولشویی مناسب بوده و نتایج حاصل از آن می تواند قابل اتکا باشد.

جدول ۴- معیارهای نیکویی برازش

نام معیار	مقدار	مقدار قابل قبول
شاخص خی دو ^۳	۰/۰۵۳	کمتر از ۰/۰۸
شاخص تناسب به هنجار ^۴	۰/۸۷	هر چقدر به یک نزدیک باشد بهتر است.

منبع: یافته های پژوهشگر

در جدول ۵ میانگین پاسخ هر یک از سوالات در خصوص پولشویی محاسبه و معنی داری آن آزمون شده است. این آزمون یکبار برای کل افراد و یکبار هم به تفکیک سابقه خدمتی انجام گرفته است تا تأثیر سابقه خدمتی در مقابله با پولشویی و میانگین پاسخ هر گروه به تفکیک نیز بررسی شود. با توجه به نتایج به دست آمده، اکثر سوالات در خصوص مبارزه با پولشویی بوسیله نمونه اتخاذ شده تأیید می گردد. آنچه مانع مبارزه با پولشویی در میان سازمان ها می شود شامل موارد زیر است. واحد مبارزه با پولشویی مستقر در شرکت در حوزه مربوطه از اختیارات و دسترسی های کافی مانند دسترسی به پرونده اطلاعاتی مشتریان، سوابق معاملاتی و مالی آنان برخوردار نبوده و در بررسی، اظهار نظر و ارسال گزارش استقلال ندارد. همچنین، نرم افزارها و برنامه های مربوط به ارائه خدمات به نحوی تنظیم نشده که ارائه کلیه خدمات به اشخاص مظنون صرفاً در چارچوب تعیین شده توسط واحد اطلاعات مالی انجام پذیرد. علاوه بر این، شناسایی اولیه مشتری به صورت الکترونیکی و با استفاده از گواهی های امضای دیجیتال و یا سایر ابزارهای شناسایی مورد تأیید سازمان و شناسایی کامل با ارسال اسناد و مدارک لازم صورت نمی گیرد. بر خلاف آن، رویه های پذیرفته شده توسط موسسه اجازه نمی دهد که فرد به اطلاعات ثبت و بایگانی شده دسترسی داشته باشد.

با بررسی میانگین پاسخ های دریافتی به تفکیک سابقه خدمتی، مشخص می شود افرادی که بیش از ۱۵ سال سابقه خدمتی دارند، نسبت به سایر گروه ها مبارزه با پولشویی در سازمان ها و ارگان ها را کمتر ارزیابی می کنند. میانگین دریافتی این گروه به طور معنی داری کمتر از سایر گروه ها است. آنچه که می توان از این موضوع برداشت کرد این است که از دید افراد با سابقه خدمتی کمتر، مبارزه با پولشویی به طور موثرتر در حال انجام است، لذا می توان به تغییرات نگرش نسل جدید در مبارزه با پولشویی و تغییرات بوجود آمده امیدوار بود.

¹ Ave

² Cross-validation-communality

³ Chi-Square

⁴ Nfi

جدول ۵- نتایج آزمون تحلیل واریانس میانگین پرسشنامه پولشویی به تفکیک سابقه خدمتی

نتیجه	میانگین	<۱۵	۱۰-۱۵	۵-۱۰	<۵	سوال
تأیید	۰.۶۹***	۰.۷۴	۰.۸۴	۰.۰۰	۰.۶۶	آیا در سال مالی گذشته مقررات داخلی مکتوبی در خصوص انعکاس و اعلام بلافاصله تغییرات مربوط به پولشویی وجود داشته است؟
تأیید	۰.۸۶***	۰.۴۸	۱.۰۰	۱.۰۰	۱.۰۰	آیا رویه های پذیرفته شده در موسسه شما اجازه می دهد موسسه شما نقل و انتقالات وجوهی که در رابطه آن اسناد و مدارک معتبر وجود ندارد داشته باشند؟
تأیید	۰.۷۳***	۰.۴۸	۰.۸۴	۱.۰۰	۰.۶۶	آیا رویه های پذیرفته شده در موسسه شما اجازه می دهد موسسه شما نقل و انتقالات که دارای مبالغ هنگفت می باشد (علی رغم انجام شناسایی کامل مشتری و مشخص بودن هویت) از مرکز استعلام و گزارش کنین؟
تأیید	۰.۶۹***	۰.۴۸	۰.۷۷	۰.۳۲	۱.۰۰	آیا رویه های پذیرفته شده در موسسه شما نقل و انتقالات انجام شده توسط اشخاصی که دارای آنها به علت روابط مشکوک با تأمین کنندگان مالی تروریسم یا جرایم سازمان یافته، مسدود شده است را مورد بررسی قرار می دهد؟
تأیید	۰.۶۶***	۰.۴۸	۰.۷۷	۰.۶۸	۰.۶۶	آیا موسسه شما دارای یک بایگانی اطلاعاتی در مورد نقل و انتقالات پیچیده غیرمعمول است (شامل گزارش نقل و انتقالات مشکوک، نقل و انتقالات رقم بالا و نقل و انتقالاتی که هدف اقتصادی و قانونی مشخصی ندارند)؟
تأیید	۰.۶۳***	۰.۷۴	۰.۶۱	۰.۳۲	۰.۶۶	آیا واحدهای عملیاتی موسسه شما دارای دستورالعملی در خصوص رویه های مبارزه با پولشویی/ تأمین مالی تروریسم از جمله آموزش هستند؟
تأیید	۰.۸۰***	۰.۷۴	۰.۷۷	۰.۶۸	۱.۰۰	آیا موسسه شما در زمان درخواست مشتری مبنی بر ترخیص کالا مدارک مربوط به خرید کالای وارداتی و نوع ارز دریافتی را مورد بررسی قرار می دهد؟
تأیید	۰.۶۹***	۰.۷۴	۰.۷۷	۰.۳۲	۰.۶۶	آیا موسسه شما در زمان درخواست مشتری مبنی بر ترخیص کالا مجوزهای مربوط به اداره بازرگانی را مورد بررسی قرار می دهد؟
تأیید	۰.۶۳***	۰.۴۸	۰.۶۲	۰.۳۱	۱.۰۰	آیا تمامی کارکنان اداره گمرک آموزش های لازم در رابطه با پولشویی را گذرانده اند؟
تأیید	۰.۶۶***	۰.۴۸	۰.۶۱	۰.۶۸	۱.۰۰	آیا موسسه شما نقل انتقال مبالغ با پول های الکترونیکی از خارج کشور در زمان ترخیص کالا را در قالب گزارشی جدا به سازمان بازرسی ارائه می کند؟
تأیید	۰.۷۳***	۰.۴۸	۰.۷۷	۰.۶۸	۱.۰۰	آیا رویه های در سازمان شما ابلاغ شده است که ترخیص کالاهای خاص که نیاز کشور نمی باشند را در قالب گزارشی به سازمان بازرسی کشور اطلاع رسانی کنید؟
تأیید	۰.۶۳***	۰.۴۸	۰.۷۷	۰.۳۲	۰.۶۵	آیا اشخاصی مشمول استفاده از خدمات گمرک مبنی در ترخیص کالا هستند در هر ماه به سازمان شمار ارائه میشود؟
تأیید	۰.۹۴***	۱.۰۰	۰.۹۳	۰.۶۸	۱.۰۰	آیا آیین نامه و قوانین برای شناسایی اشخاص مشکوک به تروریسم و پولشویی به شما ارائه می شود؟
تأیید	۰.۸۰***	۰.۷۴	۰.۷۷	۰.۶۸	۱.۰۰	آیا با افزایش پولشویی و تأمین مالی تروریسم قوانین و آیین نامه های زیادی برای جلوگیری از آن به شما ابلاغ می شود؟
تأیید	۰.۷۳***	۰.۴۸	۰.۹۳	۰.۶۸	۰.۶۶	آیا در اختیار سازمان شما سامانه هایی برای شناسایی تراکنش های غیرمجاز هنگام ترخیص کالا ارائه شده است؟
تأیید	۰.۶۹***	۰.۴۸	۰.۹۳	۰.۳۲	۰.۶۵	در صورت مخدوش بودن و یا وجود ابهام در خصوص اصالت مدارک شناسایی ارایه شده توسط مشتری، آیا متصدیان شناسایی اولیه، با تحقیق از سایر پایگاه های ذی ربط و اخذ مدارک معتبر طبق مقررات این دستورالعمل و یا استعلام از مراجع ذی ربط، نسبت به رفع ابهام اقدام نموده اند؟ آیا در صورت عدم رفع ابهام، موضوع به واحد مبارزه با پولشویی سازمان گزارش شده است؟
تأیید	۰.۷۶***	۰.۷۴	۰.۷۷	۰.۳۱	۱.۰۰	آیا در صورت اطمینان از جعلی یا غیر واقعی بودن مشخصات، علاوه بر جلوگیری از ادامه خدمات، مراتب بلافاصله در همان روز کاری به واحد مبارزه با پولشویی سازمان گزارش شده است؟
تأیید	۰.۵۰***	۰.۵۰	۰.۴۶	۰.۶۴	۰.۵۲	آیا در صورت مشاهده معاملات و عملیات مشکوک، تمامی کارکنان شاغل به استناد ماده ۲۵ آیین نامه بدون اطلاع مشتری در اسرع وقت مراتب را به مسئول مبارزه با پولشویی خود منعکس نموده اند؟
تأیید	۰.۵۰***	۰.۴۸	۰.۴۷	۰.۶۴	۰.۵۲	آیا در چارچوب مقررات مربوط رویه های قابل اتکایی جهت اقدامات مرتبط با کشف عملیات و معاملات مشکوک و گزارش دهی آن توسط کارکنان تدوین و پس از تأیید واحد مبارزه با پولشویی سازمان طی بخشنامه ای به کلیه کارکنان ابلاغ شده است؟
رد	۰.۴۷	۰.۴۸	۰.۴۸	۰.۳۶	۰.۵۰	آیا واحد مبارزه با پولشویی مستقر در شرکت در حوزه مربوطه از اختیارات و دسترسی های کافی مانند دسترسی به پرونده اطلاعاتی مشتریان، سوابق معاملاتی و مالی آنان برخوردار بوده و در بررسی، اظهار نظر و ارسال گزارش استقلال داشته اند؟

تأیید	۰.۵۳***	۰.۴۸	۰.۵۴	۰.۶۳	۰.۵۲	آیا مسئولین مبارزه با پولشویی با بررسی روزانه سامانه جمع‌آوری گزارش معاملات مشکوک، نسبت به پاسخگویی به استعلامات مندرج در آن در همان روز کاری اقدام و اطلاعات مورد نیاز را در قالب تعیین شده و از طریق سامانه مذکور ارسال نموده‌اند؟
تأیید	۰.۵۰***	۰.۴۸	۰.۴۷	۰.۶۴	۰.۵۲	آیا نرم‌افزارها و برنامه‌های مربوط به ارائه خدمات مجهز به امکاناتی از قبیل شناسایی و نشان‌دار کردن اشخاص تحت مراقبت و اعلام هشدار بوده و قابلیت تهیه و ارسال گزارش‌های مورد نیاز به واحد اطلاعات مالی را دارند؟
رد	۰.۴۹	۰.۴۸	۰.۴۶	۰.۶۴	۰.۵۰	آیا نرم‌افزارها و برنامه‌های مربوط به ارائه خدمات به نحوی تنظیم گردیده که ارایه کلیه خدمات به اشخاص مظنون صرفاً در چارچوب تعیین شده توسط واحد اطلاعات مالی انجام پذیرد؟
تأیید	۰.۵۳***	۰.۴۸	۰.۵۴	۰.۶۴	۰.۵۲	آیا عملیات اشخاص مظنون حسب نظر واحد اطلاعات مالی تحت نظر قرار گرفته و مراتب به نحو مقتضی به واحد مبارزه با پولشویی سازمان منعکس شده است؟
رد	۰.۴۷	۰.۵۰	۰.۴۷	۰.۳۲	۰.۵۰	آیا شناسایی اولیه مشتری به صورت الکترونیکی و با استفاده از گواهی‌های امضای دیجیتال و یا سایر ابزارهای شناسایی مورد تأیید سازمان و شناسایی کامل با ارسال اسناد و مدارک لازم صورت گرفته است؟
رد	۰.۴۷	۰.۵۰	۰.۴۷	۰.۳۲	۰.۵۲	آیا رویه‌های پذیرفته شده توسط موسسه شما اجازه میدهد که شما به اطلاعات ثبت و بایگانی شده دسترسی داشته باشید؟
تأیید	۰.۵۱***	۰.۵۲	۰.۴۸	۰.۶۸	۰.۵۰	آیا اسناد مربوط به کالاهای در گمرک انجام شده توسط مشتری، برای مدت حداقل پنج سال بعد از اجرای آن نگهداری می‌شود؟
تأیید	۰.۹۰***	۰.۸۸	۰.۹۳	۱.۰۰	۰.۸۴	پیش از اینکه موسسه شما یک حساب برای یک فرد حقیقی گشایش کند، آیا از او درخواست می‌شود که مدرک شناسایی رسمی و معتبر عکس دار ارائه دهد؟
تأیید	۰.۸۷***	۰.۸۸	۰.۷۶	۱.۰۰	۱.۰۰	پیش از اینکه موسسه شما یک حساب برای یک شخص حقوقی گشایش کند، از آن درخواست می‌شود که نسخه اصلی و معتبر یا تصویر گواهی از مرجع قانونی ثبت رسمی نام شرکت ها، همچنین مدارک شناسایی و اختیارات افرادی که به نام شرکت عمل می‌کنند را ارائه دهد؟
تأیید	۰.۸۹***	۰.۶۰	۱.۰۰	۱.۰۰	۱.۰۰	معاملات یا عملیات مالی که اقامتگاه قانونی هریک از طرفین در مناطق پرخطر (از نظر پولشویی) واقع شده است. فهرست این مناطق توسط شورا مشخص می‌شود؟
تأیید	۰.۹۰***	۰.۸۶	۰.۸۵	۱.۰۰	۱.۰۰	آیا اشخاص مشمول هويت و مشخصات ابرازی از سوی ارباب رجوع و نماینده وی (ولی، وصی، قیم و وکیل) و در صورت لزوم ذی نفع را از طریق تطبیق با اسناد معتبر و برابر ضوابط ابلاغی شورا شناسایی و احراز نموده اند؟

منبع: یافته های پژوهشگر

پولشویی شامل سه مولفه جایگذاری، لایه‌چینی و یکپارچه‌سازی است. جایگذاری از طریق ۸ پرسش، لایه‌چینی از طریق ۱۱ پرسش و یکپارچه سازی از میانگین‌گیری پاسخ‌های دریافتی ۱۲ پرسش به دست آمده‌اند. جدول ۶ مولفه‌های پولشویی و تعداد سوالات تشکیل دهنده هر کدام را نشان می‌دهد.

جدول ۶- مولفه‌ها؛ تعداد سوالات، آلفای کرونباخ و نتایج تحلیل عاملی

متغیر	مولفه‌ها	تعداد سوالات	آلفای کرونباخ	تحلیل عاملی
پولشویی	جایگذاری	۸	۰.۸۵۹	۰.۷۷۲-۰.۹۱۴
	لایه‌چینی	۱۱	۰.۹۰۲	۰.۸۸۳-۰.۹۵۷
	یکپارچه‌سازی	۱۲	۰.۸۴۷	۰.۷۰۵-۰.۸۹۸

منبع: یافته های پژوهشگر

علاوه بر این، در جدول ۶ آلفای کرونباخ هر قسمت از پرسشنامه نیز محاسبه شده است. با توجه به این که آلفای کرونباخ بازه بین ۰.۸۴۷ تا ۰.۹۰۲ محاسبه شده است، در نتیجه پرسش‌نامه پولشویی از ساختار درونی مناسبی برخوردار می‌باشند. در جدول ۷ آمار توصیفی هر کدام از مولفه‌ها و پس از آن شاخص اصلی پولشویی نشان داده شده است. شایان ذکر است که تعداد افراد شرکت‌کننده در پرسشنامه پولشویی ۲۱۹ نفر می‌باشند. با بررسی مولفه‌های پولشویی می‌توان به این نتیجه رسید که لایه‌چینی با میانگین پاسخ مثبت ۰.۷۲۴ بیشترین اثر بر پولشویی را دارا است. بعد از آن به ترتیب جایگذاری با میانگین ۰.۷۱۵ و یکپارچه‌سازی با میانگین ۰.۶۰۰ بیشتر اثرگذار بوده‌اند.

جدول ۷- آمار توصیفی متغیرهای پنهان پژوهش

مولفه‌ها	تعداد مشاهدات	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
پولشویی	۲۱۹	۰.۶۸۰	۰.۲۲۶	۰.۱۵۸	۱

جایگذاری	۲۱۹	۰.۷۱۵	۰.۲۸۰	۰.۱۲۵	۱
لایه‌چینی	۲۱۹	۰.۷۲۴	۰.۲۳۴	۰.۱۸۲	۱
یکپارچه‌سازی	۲۱۹	۰.۶۰۰	۰.۲۶۴	۰.۱۶۷	۱

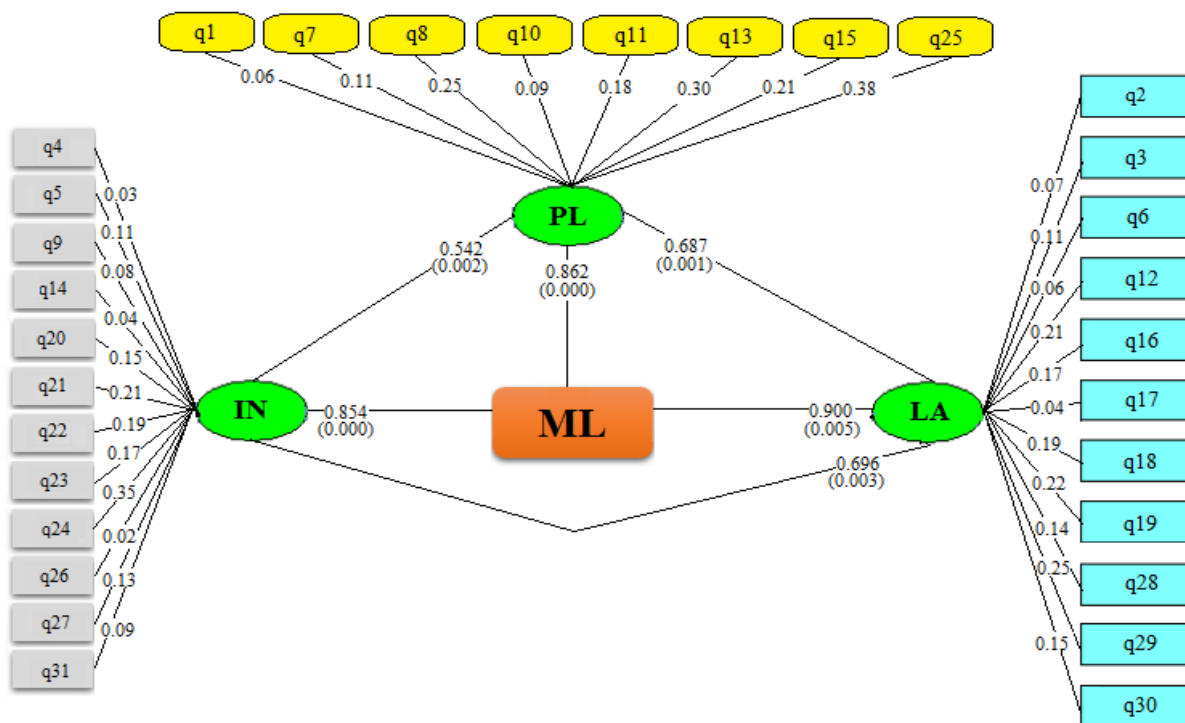
منبع: یافته‌های پژوهشگر

پس از آن در جدول ۸ همبستگی میان مولفه‌های پولشویی به دست آمده است. تمامی سه مولفه جایگذاری، لایه‌چینی و یکپارچه‌سازی اثر مثبت و معنی و معنی‌دار بر پولشویی دارند. در این میان لایه‌چینی و جایگذاری در سطح ۹۵ درصد و یکپارچه‌سازی در سطح ۹۰ درصد اثرگذارند.

جدول ۸- ماتریس همبستگی عوامل پولشویی

پولشویی	یکپارچه‌سازی	لایه‌چینی	جایگذاری	
جایگذاری			۱.۰۰۰	
لایه‌چینی		۱.۰۰۰	۰.۶۸۷	
یکپارچه‌سازی	۱.۰۰۰	۰.۶۹۶	۰.۵۴۲	
پولشویی	۰.۸۵۴*	۰.۹۰۰**	۰.۸۶۲**	۱.۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

شکل ۲- نحوه‌ی اثرگذاری متغیرهای آشکار و پنهان پرسشنامه پولشویی بر یکدیگر (منبع: یافته‌های پژوهشگر)

در شکل ۲ خروجی و نحوه اثرگذاری متغیرهای پنهان و آشکار پرسشنامه اول با توجه به نتایج جداول ۶ تا ۸ ترسیم شده است. به طور مشابه در شکل ۲ خروجی نرم‌افزار PLS برای نمایش نحوه اثرگذاری متغیرهای پنهان و آشکار پرسشنامه دوم ترسیم شده است.

۵- نتیجه‌گیری و بحث

تأثیرات پولشویی در بخش مناطق آزاد تجاری دیر زمانی است در همه کشورهای دنیا نقش عمده‌ای در درآمدهای دولت، تنظیم تجارت خارجی و تسهیلات و گسترش بازرگانی، حمل‌ونقل و ... ایفا می‌کند. پولشویی در مناطق آزاد تجاری عموماً از طریق قاچاق کالا انجام می‌شود. مناطق آزاد تأثیر

مهمی بر تجارت داخلی و خارجی داشته و هر روز بر اهمیت آن افزوده می‌شود. مناطق آزاد تجاری در دنیای امروز علاوه بر حفظ نقش اعمال سیاستهای بازرگانی و تجاری، تسریع کننده روند توسعه و تجارت و سرمایه‌گذاری بوده و حمایت از منافع نوپای داخلی را بر عهده داشته و می‌تواند در توسعه و گسترش سیاستهای اقتصادی و فرهنگی کشور نقش بسزایی را ایفا کند. این سازمان با رعایت درست قوانین بین‌المللی و ایجاد سرعت در تجارت باعث همبستگی و تفاهات مشترک در سطح منطقه و جهان خواهد شد. علاوه بر این حقوق و عوارض مناطق آزاد تجاری در بسیاری از کشورهای دنیا، عاملی بسیار مهم در تامین هزینه‌های کشور بوده و می‌تواند به تنظیم سیاستهای داخلی و حمایت از محصولات ساخت هر کشور کمک کند. در همین راستا تحقیق حاضر به بررسی پولشویی در مناطق آزاد تجاری کشور ایران پرداخته است. نتایج از مون فرضیات تحقیق حاضر نشان داده است که هر سه فرایند پولشویی اعم از جایگذاری، لایه چینی و یکپارچه سازی بر فرایند پولشویی در مناطق آزاد تجاری ایران تاثیر مثبت و معناداری داشته است. که این موضوع بیانگر این امر است که پولشویی در سه فرایند آن در مناطق آزاد ایران رخ میدهد. که این امر تایید کننده ادبیات موضوعی و نتایج تحقیق زیمایلس و مولر (۲۰۱۹) است که بیان می‌کند پولشویی عملاً در تمامی کشورها در سه فاز انجام می‌شود و بسته به قوانین و مقررات کشورها و نیز بسته به وضعیت بازارها هر یک از این فازها می‌تواند به عنوان روش عمده تلقی شود. براساس نتایج تحقیق حاضر و نتایج تحقیق صالحی و ملایمنی (۲۰۱۹) و ملایمنی و همکاران (۲۰۲۰) مشخص شده است که در ایران فراهم آوردن زمینه های قانونی، مقرراتی و اجرایی لازم برای شناسایی و انسداد مجاری نفوذ پول های کثیف به شبکه مالی رسمی اقتصاد ملی از اهمیتی اساسی برخوردار است. لذا دولت باید در راه مبارزه با پولشویی ابتکار عمل را از طریق ابزارهای ملی و فرا ملی در دست بگیرد. چرا که عدم برنامه ریزی منطقی در این راستا به خصوص در کشور همچون ایران که جنگ هشت ساله و به دنبال آن تحریم های شدید اقتصادی را به خود دیده، پولشویی می تواند به پدیده ای مخرب و بازدارنده ای قوی در مسیر توسعه اقتصادی کشور تبدیل شود.

- موسی پور، مهدی، یعقوب نژاد، احمد. (۱۴۰۲). 'مدل سازی عوامل مؤثر بر تشکیل شرکت های فاقد اعتبار (کاغذی) در نظام مالیاتی ایران، 'پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی. 15(58), pp. 165-188. doi: 10.30495/faar.2023.702109
- ستایش، محمد حسین، ابراهیمی، فهیمه. (۱۴۰۰). 'رابطه جانشینی میزان استفاده از اهرم مالی در ساختار سرمایه و اجتناب مالیاتی، 'پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی. 13(49), pp. 53-72.
- امرابی، حافظ، آذر، عادل. (۱۴۰۰). 'ارائه الگوی مؤثر نظارت و ارزیابی عملکرد مالی بخش عمومی در بودجه ریزی بر مبنای عملکرد، 'پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی. 13(52), pp. 53-86. doi: 10.30495/faar.2021.687679
- Aurasu, A. and Abdul Rahman, A. (2018). "Forfeiture of criminal proceeds under anti-money laundering laws: a comparative analysis between Malaysia and United Kingdom (UK)". Journal of Money Laundering Control, Vol. 21 No. 1, pp. 104-111.
- Basel. (2017). "Basel AML Index 2017". Retrieved from Basel Institute on Governance.
- Batmanghelidj, E., and Hellman, A. (2018). "Mitigating US Sanctions on Iran: The Case for a Humanitarian Special Purpose Vehicle". Paper presented at the Global Security Policy Brief.
- Farzanegan, M. R. (2013). "Effects of international financial and energy sanctions on Iran's informal economy". SAIS Review of International Affairs, Vol. 33 No. 1, pp. 13-36.
- FATF. (2018). "Public Statement, FATF", Paris <http://www.fatf-gafi.org/countries/d-i/iran/documents/public-statement-october-2018.html>
- Habibzadeh, M. (2016). "Legal Strategies of money Laundering Prevention Emphasizing Financial–Economical policies". UCT Journal of Social Sciences and Humanities Research, Vol. 4 No. 2, pp. 24-28.
- Harmer, C. (2012). "Iranian efforts to bypass oil sanctions: Institute for the Study of War".
- Hen-Tov, E. (2007). "Understanding Iran's New Authoritarianism". The Washington Quarterly, Vol. 30 No. 1, pp. 163-179.
- INL. (2014). "International Narcotics Control Strategy Report (Vol. 2): United States Department of State Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs".
- Jahanbegloo, R. (2019). "Will there be war with Iran?" Retrieved from <http://dspace.jgu.edu.in:8080/xmlui/handle/10739/2777?show=full>
- Jakobi, A. P. (2018). "Governing illicit finance in transnational security spaces: the FATF and anti-money laundering". Crime, Law and Social Change, Vol. 69 No. 2, pp. 173-190.
- Khajavi, M., Rezaei, E., and Khodavasi, H. (2011). "An Estimating of Underground Economy and Tax-gap in Iran's Economy: MIMIC Approach". Economic Research Review, Vol. 11 No. 3, pp. 65-90.
- Khajepour, B. (2001). "Iran's economy: twenty years after the Islamic revolution. In Esposito J.L. & Ramazani R.K. (Eds.)", Iran at the crossroads (pp. 93-122): Palgrave Macmillan, New York.
- Korver, R. (2018), "Money Laundering and Tax Evasion Risks in Free Ports". European Parliamentary Research Service Ex-Post Evaluation Unit.

- Khandan, A., and Nili, M. (2014). "Government interventions and the size of the informal economy. The case of Iran (1971–2007)". *Journal of Economic Policy Reform*, Vol. 17 No. 1, pp. 71-90.
- Mashali, B. (2012). "Analyzing the relationship between perceived grand corruption and petty corruption in developing countries: case study of Iran". *International Review of Administrative Sciences*, Vol. 78 No. 4, pp. 775-787.
- Molla Imeny, V., Norton, S. D., Salehi, M., and Moradi, M. (2020). "Perception versus reality: Iranian banks and international anti-money laundering expectations". *Journal of Money Laundering Control*, <https://doi.org/10.1108/JMLC-06-2020-0064>
- Molla Imeny, V., Norton, S. D., Salehi, M., and Moradi, M. (2020). "Taxonomies of money laundering: an Iranian perspective". *Journal of Money Laundering Control*, <https://doi.org/10.1108/JMLC-07-2020-0074>
- Norton, S. D. (2018). "Suspicion of money laundering reporting obligations: Auditor compliance, or sceptical failure to engage?", *Critical Perspectives on Accounting*, Vol. 50, pp. 56-66.
- Petanlar, S. K., Gilak, M. T., Samimi, A. J., and Aminkhaki, A. (2011). "An Estimation of Tax Evasion in Iran". *Journal of Economics and Behavioral Studies*, Vol. 3 No. 1, pp. 8-12.
- Pol, R. (2018). "Anti-money laundering effectiveness: assessing outcomes or ticking boxes?", *Journal of Money Laundering Control*, Vol. 21 No. 2, pp. 215-230.
- Rahmdel, M. (2018). "FATF and money laundering in Iran". *Journal of Money Laundering Control*, Vol. 21 No. 3, pp. 314-327.
- Sabatelle, D. R. (2011). "The scourge of opiates: The illicit narcotics trade in the Islamic Republic of Iran". *Trends in Organized Crime*, Vol. 14 No. 4, pp. 314-331.
- Salehi, M., and Molla Imeny, V. (2019). "Anti-money laundering developments in Iran: Do Iranian banks have an integrated framework for money laundering deterrence?". *Qualitative Research in Financial Markets*, Vol. 11 No. 4, pp. 387-410.
- Salehi, M., Molla Imeny, V., and Khaleghi Baygi, A. (2019). "The necessity of anti-money laundering standards for Iranian auditors". *Journal of Money Laundering Control*, Vol. 23 No. 1, pp. 187-207.
- Schneider, F. (2010). "Turnover of organized crime and money laundering: some preliminary empirical findings". *Public choice*, Vol. 144 No. 3-4, pp. 473-486.
- Schneider, F. and Barone, R. (2019). "Shedding light on money laundering". Is it a damping wave? Available at SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3204289>
- Sohraby, F., Habibitabur, H., and Masoudzade, M. R. (2016). "Money Laundering Crime and Its Situational Prevention in Iranian Law and International Law". *Journal of Politics and Law*, Vol. 9 No. 7, pp. 7 57-63.
- Transparency-International. (2020). "Corruption Perceptions Index 2019".
- UNODC. (2019). "World Drug Report". Retrieved from United Nations.
- Vandezande, N. (2017). Virtual currencies under EU anti-money laundering law. *Computer Law & Security Review*, 33(3), 341–353. <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2017.03.011>.

Weeks, S. (2018). "Secrecy and Consensus: The Governmentality of an Offshore Financial Center in Europe". Ph.D. Dissertation, Department of Anthropology, University of California-Los Angeles.

Zali, M. and Maulidi, A. (2018), "Fighting Against Money Laundering (December 5, 2018)". BRICS LAW JOURNAL, Vol. V No. 3, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3296154>

Assessing Tax Evasion Methods in Free-Trade Zones

Javad Ghanbarinejad¹, Mahdi Salehi², Ahmad Pifeh³

Abstract

Objective: This paper aims to assess different tax evasion methods in the free-trade zones of Iran. In other words, this paper seeks to answer the question of “whether the cultural, economic, and political factors, tax compliance, tax evasion, and tax rates (tax fairness) can cause tax evasion in free trade zones of Iran or not”.

Methodology: The study method is practical in terms of the objective and descriptive survey based on the method. The study's statistical population comprises all employees and experts of the customs office and Tax Affairs Administration of the free-trade zones, including 480 employees of the tax administration and 400 employees of the customs office using the Cochran Sampling method as the sample of the study. In this paper, the PLS tests are used to assess the effect of independent variables on the dependent ones.

Results: the results of the study show that the cultural, economic, and political factors, tax compliance, tax evasion, and tax rates (tax fairness) have a positive and significant effect on tax evasion and tax avoidance in free-trade zones of Iran.

Innovation: since no study has been carried out so far on different tax evasion methods in free-trade zones of Iran, results can provide users with helpful information and contribute to the development of science and knowledge. Since this paper was carried out in Iran with peculiar political-economic conditions (severe economic sanctions and highly intensive inflation and eight years of imposed war), it can provide useful information for practitioners.

Keywords: cultural, economic, and political factors, tax compliance, tax evasion, and tax rates

JEL Classification: G28; E42

¹ Department of Accounting, Zahedan Branch, Islamic Azad University, Zahedan, Iran. javad.82@gmail.com

² Department of Accounting, Faculty of Administrative and Economic Sciences, Ferdowsi University, Mashhad, Iran. (Corresponding author). mehdi.salehi@um.ac.ir

³ Department of Accounting, Faculty of Management, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran. pifeh@acc.usb.ac.ir